

MARJA MIKKO KUKIL. Annie minu suurrätis. Me läheme põhja suunas, oja poole, kus Mikko tahab mulle midagi näidata. Maastik on raskesti läbitav, aga sellest pole midagi. Päike paistab läbi lehtede ja kõrte. Ühe tihniku taga on tihedalt valgeid lilli täis aas, sirutan käe, et lilleõit noppida, aga siis tõusevad õied lendu. Nad on valged liblikad, kes tiirutavad parvena mu ümber ja varjavad kõik muu.

„Kas tuled juba?“

Mikko ootab. Liblikad on oma teed lennanud. Mõtlen kõige peale, mida meil ei ole, rebenenud võrgu peale. Kasvatatel lastel on süüa vaja. Mida kõike me ei suuda, meil pole isegi piima.

„Nüüd oleme varsti kohal,“ ütleb Mikko mu ees.

„Talvel võib raskeks minna,“ möönan ma ja jään jalgrajal seisma.

„Seda ma küll ei usu.“

Mikko pöörab end minu poole ja muigab õrritavalt.

„Tundur pole naljaasi,“ ütlen ma. „Need toiduvardud, mis meil kaasas olid, tegid talve kergeks, aga järgmisel nii ei ole.“

„Meil on ju kuivatatud haugi, meil on soolakala,“ vaatab Mikko mulle küsivalt otsa.

„Marju,“ mõtisklen ma.

„On hea muraka-aasta,“ ütleb Mikko ja võtab mu käe, pigistab seda, aga peab lahti laskma, kui mööda rada edasi liigume, „me võime ka mujale rabadesse minna.“

„Meil pole rohkem tünne.“

„See tähendab, et need on täis.“

„Hilissügiseks on ehk palju metsloomi ja linde ka,“ ütlen ma, „ma olen iga päev põõsastes ja metsa all rabapüü pesakondi nosimas näinud, kui ainult ...“

Mikko astub plartsatusega ojasse, mis on tegelikult madal jõgi. Näitab näpuga ja nihutab paari kivi. „Siin on sump olnud, süvend on endiselt olemas, aga kevadine suurvesi on ülemised kivid minema viinud.“

„Kevadine suurvesi?“

„Kui süvendi seinteks olemaid kive enne jäätumist välja ei tõsteta, liiguvad need jäämineku ja kevadise tulvaveega mujale.“

„Kas sa siis näed seda?“

„Miskipärast ei tõstnud Ville Sirkka kive välja, kui talv tuli,“ jätkab Mikko, „aga ma olen juba mitu õiget ja ilusat kivi leidnud. Aita mul otsida, siis on meil sump, mingu siis võrk nii palju sassi, kui ise tahab.“

„Sump?“

„Süvend kala jaoks,“ osutab Mikko, „siis jääb vaid üle nad kahvaga kinni püüda.“

„Mismoodi need kivid välja näevad?“ küsin ma jökke kahlates.

„Otsi sealtpoolt, jää sulamine on neid liigutanud, kui need on neljakandilised, siis ...“

Ta rassib oma poolel ühe kiviga.

Kui pimedaks läheb, oleme läbimärjad ja lõdiseme, aga jõesüvend on saanud neli seinat ja Mikko kavatseb teha sassiläinud võrgust kahva.

„Äkki võiksid koos Kitti-vendadega metsikuid põhjapõtru küttida,“ pakun koduteel välja.

„Ma võin nahkade vastu endale padruneid vahetada,“ ütleb Mikko, „aga meil oleks hoopis vaja jahu ja siirupit ja muud kraami.“

„Kui sa niikuinii pihta ei saa, pole sel vist eriti mõtet.“

„Ma ei saa ju põhjapõdral saba tagant lasta,“ naerab Mikko ja müksab mulle õlale.

Pigistan huuled kokku.

„... sest keegi teine on selle juba tagant ära lasknud!“

Naeruturtsatuse peale ajab tukkuv Marja end tema kukil sirgu. Mu riided on külmad ja selja vastas märjad.

„Me võime püüniseid ja raudu välja panna,“ ütlen ma. „Lingude panemist on võimalik õppida.“

„Joo,“ noogutab Mikko, „Ison Antin Anna ütles, et lähimad kaubanduskontorid on laskemoona suhtes ranged. Nad müüvad ainult sularaha eest.“

„Ison Antin Anna?“ imestan ma. „Millal ta seda ütles?“

Pöoran pead. Minu mees järgneb mulle avari ilm, huultel vaevuaimatav naeratus.

„Ma kohtasin teda siin üks päev.“

„Millest te veel rääkisite?“

„Ah, tead.“ Mikko ei lisa midagi.

„Kas te võrkudest rääkisite?“

„Ei, unustasin ära.“

„Sa ütlesid, et tahad temaga just sellest rääkida,“ märgin ma.

LEHESTIK MARJA SELJA taga on kollase- ja punasekirju.

Kui päike paistab, on õhus veel soojust, aga ma arvasin, et suvi kestab veel mõnda aega. Lapsena oli iga suvi suur sugulane, aasal jõudsid kõrred mul üle pea kasvada. Nüüd olen vaevalt silmi pilgutanud, kui rohi on ärgates härmas ja juba on aeg kartuleid võtta.

KOHENDAN MIKKO PANDUD püünispaelu. Ta teeb valesti. Traat ei ripu õigel kõrgusel, silmused on ebaühtlased, tema enda jälgi pole värskest lumelt päris ära pühitud, natuke küll, aga mitte täiesti. Puudub pulk, mis takistaks tuulel püünist liigutamast, ja see hoiatab rabapüüsid. Nagu oleks mõni poisike need lohakalt üles seadnud, aga Mikko ei ole lohakas. Ta ei oska seda asja.

Sätin lingud korda, mõnda pingutan, enamiku nihutan mujale, alustan uues kohas otsast peale. Üheski püünises ei ole rabapüüd, ka seekord ei ole püüd.

Taluperemees, kes kavatses jahile minna. Murran ühe oksa ja pühin oma jäljed ära, seisatan ja pean aru. Põsed muutuvad tuimaks ja külmaks. Tõmban suurräti üle nina, tunnen, et pean asendit vahetama, et mitte kangestuda. Kalapüük Iijærvil, kas Mikko peab sellega leppima? Kas tema peaks rohkem kala püüdma, mina aga lingude eest hoolitsema? Nüüd jäätub järv ära. Ükski tundruasukas ei jää ellu, kui ei oska püüniseid seada.

Ma õpetan talle, mõtlen ma, samm-sammult. Marja võib kaasa tulla, et tema õpiks samapalju. Kodu poole rühkides kisub kõht kirvendavas valus kokku, tõmbleb ja pööritab. Hapukad rõhitudused kõrvetavad kurgus.

MIKKO LÖÖB KITTI-VENDADEGA mesti, võib-olla ka paari teise tundruasukaga, Mikko ei tea. Ta on elevel, et teda jahile kaasa kutsuti, topib kotti toidumoonas, lisanoa, lisariided, peab ühe villase kampsuni uuesti välja sikutama, vahetab nahkmütsi teise vastu, mis on valge ja uhke, kahetseb, vahetab tagasi.

„Kitti-vennad kavatsevad hundiaugu ehitada. Me peame end laiali hajutama ja palju palke raiuma, aga mitte nii, et seda metsas näha oleks. Palgid veame sinna, kuhu tuleb hundiauk.“

„Hundiauk?“ pärin ma, samal ajal kui Mikko vaatab üle Noole sadula, ilma et tegelikult näeks. Ta viskab sadula eemale ukse ette, kust Marja selle kohe üles tõstab ja maha tagasi laseb ning seejärel enda ja Annie lavatsi juurde nügib.

„Antti Kitti ütles selle kohta *fuonaš*,“ ütleb Mikko. „Kujuta ette maakoda,“ jätkab ta ja teeb kannal peal tiiru, „mille seinteks on palgid, tihedalt reas, ja üleval tohutu avaus, kust hundid sisse hüppavad, aga üles tagasi ei saa.“

„Kas nende palkide ümber on nahad?“

„Ma ei teagi,“ kõhkleb Mikko, „või äkki turvas?“ Ta tormab välja, ainult selleks, et ringi keerata ja tuppaga tagasi tulla. „Kitti-vennad tahaksid hoopis karu küttida, aga kuna karu läheb nüüd talveunne, siis jahivad nad hunti. Hundiauku tehes on parem olla mitmekesi,“ seletab ta ning võtab Marja käest sadula ära.

Võtan koti ja lähen ukse poole.

„Nad on kõigest poisikesed,“ ütlen ma, kui meie pilgud kohutuvad.

Mikko jätab askeldamise. Kortsutab koti poole kulmu.

„Ma ainult vaatan, kuidas nad seda teevad,“ ütleb ta, „järgmine kord teen hundiaugu ise.“

Võib-olla kutsuvad nad Mikko kaasa selleks, et tema üle naerda. Panen koos värsked forelliga keema kolm kartulit. Need pole suured, sellest saab pigem puder kui tahe toit, see sobib hästi, sest Annie söök peab niikuinii püdel olema. Vahest meelitavad Kitti-vennad ta kaasa sellepärast, et neil on palkide tõstmisel tööjõudu vaja. Kas nad seisavad vaikides ja vaatavad pealt ning lähevad siis pärastpoole tema tööd ümber tegema?

Lükkan toidu eemale. Marja jälgib mu liigutusi. Kui ma noogutan, tõmbab ta mu kausi enda ette ja lükkab oma tühja kausi eemale.

Kitti-vennade mätasonn meenutab koobast, rääkis Pappin-Paulan, kui me teda murakarabas kohtasime. Ta oli ikka iseenda moodi, range, sinised silmad, pikad kondised sõrmed. Talle ei paistnud ilma aknata elavad vennad sugugi muljet avaldavat, nii et miks peaksin mina neist vaimustuma.

Nad küttivat karusid, sest on kuulnud, et karusid on ohutum jahtida, kui ollakse vennad. Ega nad pole seda ise välja mõelnud, nii see lihtsalt on.

„Milline eluase sul siis on?“ uurisin Pappin-Paulanilt. Nagu meiegi, põgenes ka tema tundrusse sellepärast, et ametivõimud tahtsid talle küüned taha saada, ja metsik elu ei paistnud olevat talle kahju teinud.

„Väike palktare,“ ütles ta ja viipas ebamääraselt ida suunas, „teispool järgmist järve.“

Ta heitis pilgu mu tüdrukutele. Noogutas Marjale ja kortsutas Anniele kulmu.

„Ütle mulle, kas see pisike on ristitud?“

TÜDRUKUD MAGAVAD. MINA koon Mikkole sokki, aga silmused saavad liiga pingule, nii et pean üles harutama. Proovin uuesti. Näen vaimusilmas suvel teisel pool sood nähtud emakaru koos poegadega. Olen neid mitu korda näinud, aga kaugemal, nad on end suvega mustikatest paksuks söönud ja nüüd talveunne läinud, et järgmist suve oodata.

Nagu meiegi?

Kuivatatud haugid ripuvad kui valged pidusärgid katuse all. Tünnitais murakakeedust, tünnitais soolasiiga. Tünn kartuleid. Seda pole just ilmatu palju. Kas sellest jätkub? Akna taga keerlevad lumehelbed. Ukse juures on suusad, mille Mikko on korda seadnud. Marjale meeldib neid põrandale panna, end nende peale sättida ja siis tagasi püsti upitada.

Kas nad kutsuvad teda Sabatuks Mikkoks?

Marja vahetab asendit, poeb Annie kaissu. Nagu karupojadki koopas, vajuvad teineteise soojusse ja näevad kogu talve und, aga mida nad küll unes näevad?

Missä kanto?

Karhu repi.

Missä karhu?

Tuola seitsemän meren takana.

Sedamaid on keelel õe ahellaulu lõpuosa: kus see karu ise sai, küllap seitsme mere taha.

„Mulle meeldis see lauluke väga,“ räägin tüdrukutele, kuigi nad magavad. „Kus see känd sai, karu kiskus üles, kus see karu ise sai? *Tuola seitsemän meren takana.*“

Istun päikesepoolse seinä ääres pingil õe kõrval. Ta vaikib, ehkki jõudis laulukesege alles poole peale. Näpin sõlge, mille ma äsja

Okkilt sain. See oli Ämmy oma, aga Ämmy on surnud, Ämmy on seitsme mere taga.

„Mu süda hoiab selle sõle ligi, nii nagu koer hoiab peremehe ligi,“ ütles Okki ja andis selle mulle, kuigi õde istub mu kõrval ja on vanem.

Poetan sõle õe pihku, aga ta paneb selle minu sülle tagasi.

Sisimas on tal pisarad. Ma tunnen nende lõhna. Nõjatun tasahilju tema keha vastu, ta ei tõmbu eemale.

Kui me saunas käime, kallistan teda ikka, sest ta on nii pehme, sääred, jalalabad ja põlved, kõik temas on pehme ja lahke, ja nüüd on ka tema käsi minu oma all pehme. Kui miski haiget teeb, puhub ta peale, kui põll katki rebeneb, parandab ta selle ära.

Miks mina sõle sain? küsin õelt.

Võib-olla sellepärast, et sa saad varsti täiskasvanuks?

Ja sina juba oled?

Õde nopib rohukõrre, näitab mulle, kuidas seda kokkurusurutud põialde vahele panna ja puhudes vile välja meelitada.

MUL ON KAASAS kümme püünist, mille silmused ma olen ise teinud. Neid pole kunagi valesti keeratud ega hooletult kokku kägardatud. Traat on kenasti pingul. Annie lebab rahulikult mu seljas. Marja lehvitab tiibu, nagu mängiks lindu. Ta käib meil nii tublisti kaasas, et mul läheb tihtipeale meelest, kui väike ta on.

„On teatud asjad, mida püüniseid välja seades alati tehakse,“ alustan pühalikult.

Mu pilk on suunatud Marjale, aga loodan, et Mikko kuulab.

„Siin on kena koht,“ ütlen ma ning osutan võsastikule ja kiduratele puudele, „rabapüüd tulevad neid pungi sööma.“ Sirutan käe ja Mikko ulatab mulle kirve, kummardun ja saen ühe oksa maha.

„Selline rikkalik oks on kõige parem,“ näitan Marjale. „Meil läheb seda kogu täiega tarvis.“

„Läheb tarvis,“ noogutab Marja.

„Rebid väikesed oksakesed küljest ja murrad kokku, nii et saad korraliku peotäie. Oksaraod peavad kummaltki poolt kätt välja paistma.“

Näitan Marjale ette ja vaatan vilksamisi Mikko poole.

Ta jälgib.

„Siis tihendame selle ümbruse, kuhu me püünist tahame, eriti hoolikalt ära. See peab välja paistma juhuslik, ainult et tihe, eks ole, ja avatud sealt, kust me tahame, et rabapüü sisse läheks. Suure oksa enda murrame kolmeks osaks. Ühe sisse teeme väikese sälgu ja kinnitame lingu, ja ling peab olema maapinnast kahe sõrme kõrgusel. Või kolme, kui sõrmed on pisikesed nagu sinul, Marja.“

Marja noogutab. Mikko vahib ainiti enda ette, noogutab, kui märkab, et ma seda ootan.

„Kolmanda oksajupi paneme keskele, seda nimetatakse ukseks. Nüüd on tähtis välja uurida, kustpoolt tuul puhub, sest

uks peab püünist paigal hoidma, see peab olema vastutuult. Pulk tõkestab tuulel tee, sest kui püünis liigub, läheb rabapüü mujale.“

„Väga nutikas,“ ütleb Mikko.

„Lõpuks kuhjame püünise ette lund. Räägitakse, et üle põndaku minnes lisavad rabapüüd hoogu ja siis on veelgi suurem tõenäosus, et nad traati ei märka.“

„Äiti,“ ütleb Marja. „Isä, äiti, isä.“

„Nüüd võite ise proovida,“ noogutan ma. „Tulge, siin on ka üks hea koht.“

Vaatan selja taha.

Mikko on unustanud meie jäljed ära pühkida, kuigi ta tuleb viimasena.

HÜÜ-III – HÜÜ-III.

Maru möllab, lähedal ja kaugel, heitlik, piitsutav, taob vastu aknaklaasi, kui iilid puhuvad lõunast. Siin onnis jääb see meile enamjaolt kaueks – justkui paksude muldseinte taga kollitav kogu.

Pilutan silmi. Marja on nahkade vahel istukil, niipalju kui näha, hõõrub käega üle põse, alt üles.

Hüü-iii – hüü-iii.

„Päev vihiseb koos tuule ja lumega mööda,“ sosistan ma ja panen silmad jälle kinni, keeran tema pisiõe kõrval külge.

„Paneme küünla põlema?“ küsib Marja pärastpoole.

Nüüd kõnetab ta Mikkot.

„Küünla paneme hiljem,“ vastab Mikko. „Maga nüüd, Marja, kuula, kuidas tuul puhub.“

ANNIE EI JAKSA vastutuult hingata, pööran tema näo oma õla vastu. Siit-sealt on tuul lume minema pühkinud ja ma pean suusad kaenlasse võtma. Püüinised tuleb vist uuesti üles seada, sest tuul muudab alalõpmata suunda, aga võib ka juhtuda, et mõnes on valge-pruuniträhniliste sulgedega rabapüü sees.

Leian rammusa jänese ning pean hetkeks põlvili laskuma ja hingama. Külma elutu kasuka ja jäätunud keha puudutamine teeb mu õnnelikuks, miks siis pisarad voolavad? Nüüd pole sellest lugu, kui teised püüinised on tühjad. Nüüd pole sellest lugu, kui tuul on need vildakile puhunud. Ajan end suuskadel püsti ja sirutan selga. Mulle läheneb põhjapõdra ja lastis saaniga talveriietes kogu.

Kõrge tipuga nahkmüts viib mõtted Pappin-Paulanile, aga miks peaks tema täislastis seda teed tulema?

Pööran end, et Anniet tuule eest varjata. Rahul, et mul on rammus jänes peos, tulgu sealt kes tuleb.

Pappin-Paulan sahkab saani kõrval suuskadel. Käes on tal lasti külge kinnitatud köis, küllap see on kallakust üles sõites abiks. Saani taga sammub hanereas neli põhjapõtra.

„Hyvää päivää,“ tervitame teineteist.

„Mulle tunduski, et see on sinu nahkmüts,“ osutan ma, „aga siis mõtlesin, et ikkagi kellegi teise oma.“

„Miks nii?“

„Ega sina ei lähe ju kuhugi, mõtlesin ma, sina, kes sa rääkisid tundrust nii kenasti, et panid meid sellest sama ilusasti rääkima.“

Näitan jänese ette.

„Tundrus läheb pikapeale liiga karmiks,“ ütleb Pappin-Paulan ja pühib käeseljaga ninaalust.

„Seda ma ei usu.“

„Mu poeg suri Neidenis tiisikusse, ma kolin ära koju.“

„Kas tagasi Neidenisse?“

„On aeg. Kas sina siis ei tunne nii, naine, kes otsib soodest toitu?“

„Kuidas siis ametivõimudega saab?“ pärin ma ja soovin, et oleksin jänese kotti pistnud. „Kas nad ei tahtnud sind mitte varguse eest kinni võtta?“

„Kõiksugu arusaamatused ja riiud ...“ Pappin-Paulan rehmab käega. „Küllap nad on sihukesed pisiasjad ja minusuguse vanamehe unustanud. Ja kui ei ole, hoiab Jumal kätt mu kohal. Selles kiirgusesäras ei suuda säärased inimesed ei mind ega mu sõnu üles leida.“

Ma ei tea, mida öelda. Olen end tundrus kaitstuna tundnud just tänu Pappin-Paulani sõnadele. Ja nüüd on ta meelt muutnud?

„Ükskord tulete teie samuti Neidenisse tagasi,“ jätkab ta, „sa ainult vaata oma tütrekest, tuul on nii vire, et ta ei suuda hingatagi.“

„Meie ei tule iialgi Neidenisse tagasi.“